

7-de jaargang
nummer 27, maart 1992

artikel over Lt. Havelaar
van de brigade "PRINSES
IRENE".

Oud-Brigadecommandant, gen. maj. A.C. de Ruijter van Steveninck.
De traditie van de fuseliers verhuust naar de naar hem genoemde kazerne in Oirschot.

DE VAANDELDRAGER

Officieel orgaan van de
VERENIGING VAN OUDSTRIJDERS VAN DE
KONINKLIJKE NEDERLANDSE BRIGADE „PRINSES IRENE“

De Havelaarstraat in Colijnsplaat

In het decembernummer van 1990 meldde ik dat er in Putten voor het eerst een straat zou worden vernoemd naar een gesneuvelde van de Irene Brigade: namelijk sergeant Kraay. Een half jaar later kreeg ik een brief van de heer J. Bron uit Scheveningen, die dit bericht corrigeerde: er was al een straat in Nederland vernoemd naar een gesneuvelde Irene-man. Een bezoekje aan de Havelaarstraat in Colijnsplaat, plus de medewerking van de plaatselijke historicus Gerard de Fouw, leverde het materiaal voor dit artikel.

Hans Sonnemans

9 november 1944. Brigade-commandant De Ruyter van Steveninck, juist bevorderd tot kolonel, ontvangt orders voor de nieuwe taak van zijn Irene Brigade. Het wordt een bewakingstaak in Zeeland, onder bevel van de commandant van de 52ste Lowland Division, de divisie die met de 4de Commando-Brigade de verovering van Walcheren had uitgevoerd (begonnen op 1 november en voltooid een week later).

14 november 1944, 11 uur in de morgen. Vanuit Wuustwezel in België (26 km zuidwestelijk van Breda) vertrekt de Verkenningafdeling (de "Recce") naar de nieuwe bestemming: Noord-Beveland. Daar aangekomen ontmoet Recce-commandant kapitein Immink een oude bekende, namelijk luitenant-kolonel J.B.A. Hankey. Voor de tweede keer zal de Nederlandse afdeling onder bevel komen van deze overste, commandant van de 52ste Verkenningafdeling van de 52ste Lowland. Eerder was dat al gebeurd tijdens acties in het land van Maas en Waal in september-oktober.

De Verkenningafdeling wordt ingekwartierd in Colijnsplaat. Het dorp heeft nogal wat van de oorlog te lijden gehad. Vanuit het nog bezette Schouwen wordt Colijnsplaat nogal eens door de Duitse artillerie

onder vuur genomen. Vooral veel ruiten moeten het daarbij ontgelden.

De bevolking is gevraagd om de Nederlandse militairen in te kwartieren. De soldaten zijn royaal met wit brood, scheepsbeschuit, blikjes vlees en boter...

Eerste luitenant Ian Jacob Havelaar is commandant van één van de twee Carrier-troops van de Verkenningafdeling. De zeven carriers (licht gepantserde rupsvoertuigen) van zijn troop staan geparkeerd in de Voorstraat.

Havelaar, geboren op 19 maart 1910 in Rotterdam, is een Engelandvaarder. Voor de oorlog had hij als vrijwilliger dienst genomen bij de Vaartuigendienst. Tijdens de bezetting monsterde hij aan als "tremmer" (stoker) op een schip dat voor de Duitsers voer, bestemming Zweden.

Bij aankomst daar ontsnapte hij. Na de nodige avonturen was hij per vliegtuig naar Engeland gebracht. Zoals alle Engelandvaarders werd ook hij door Koningin Wilhelmina ontvangen. Bij die gelegenheid gaf hij te kennen dienst te willen nemen bij de Prinses Irene Brigade. Met die Brigade was hij in augustus in Normandië geland.

Hij is vast van plan zijn opdracht fanatiek uit te voeren en het dorp Colijnsplaat te bewaken voor aanvallen over het hem zo bekende water. Overdag worden er daarom drie waarnemingsposten aan de kust bemand. 's Nachts zijn er patrouilles.

25 november. In de vroege morgen worden de officieren en mannen van de Recce, die liggen te slapen in de hotels Zeelandia en de Patrijs, gewekt door twee Zeeuwse boeren, M. Neerhout en M. Fortuin. De eerste is een evacuée uit Zierikzee, ondergebracht op de hoeve van Cor de Regt. Hij vertelt dat een groep Duitsers, zwaar bepakt en gezakt, zo'n 30 man, vanuit Schouwen met

1ste luit.
I.J. Havelaar

een bootje zijn geland. De groep heeft bij de hoeve van de Regt een wagen meegenomen en is op weg naar het dorp.

Fortuin bevestigt het verhaal. Hij is boerenknecht in dienst van de Regt. Hij was op weg naar de hoeve toen hij de Duitsers zag naderen. Onmiddellijk is hij gekeerd en over het land bereikte hij het dorp. Daar kwam hij Neerhout tegen, ook op weg om de Irene Brigade te waarschuwen.

Het kost de beide mannen moeite om kapitein Immink te overtuigen. Tenslotte besluit hij het zekere voor het onzekere te nemen en hij geeft luitenant Havelaar bevel naar de hoeve van de Regt te gaan. Neerhout moet mee, om de weg te wijzen. Bij de afwateringssluis in Colijnsplaat komen de twee groepen elkaar tegen. Er worden lichtkogels afgevuurd.

De Duitsers trekken zich terug. Het is inmiddels laag water geworden en daardoor onmogelijk om snel met hun boot van het eiland te komen. In de

buurt van de hoeve aan de West-Zeedijk graven ze zich in.

De troop van Havelaar nadert hen zo dicht mogelijk. De mannen verlaten de carriers en kruipen naar de dijk. De luitenant richt zich boven op de dijk op, om met zijn verrekijker, de situatie te observeren. Onmiddellijk valt hij terug, getroffen in het hoofd, door wat een toevalstreffer moet zijn geweest.

De strijd brandt daarop los. Er wordt steun gevraagd en gekregen van een Engelse artillerie-batterij, opgesteld bij Nieuwland. De bewoners van de hoeve van de Regt hebben dan al te horen gekregen dat ze zo snel mogelijk in de kelder moeten.

Het eerste schot van de Engelse artillerie valt boven op de kruin van de dijk. Na enkele schoten, staan de Duitsers op, hun handen in de lucht. Twee van de groep van 25 zijn gewond, hun commandant is gedood.

Ook Havelaar is overleden, eerste hulp heeft niet mogen baten. Zijn

lichaam wordt op een boerenwagen gelegd, op wat stro, een zeil erover.

Zo trekt de stoet het dorp in. Voorop de gevangen genomen Duitsers, daarachter de boerenkar.

De bevolking van Colijnsplaat trekt zich het lot van de ongelukkige luitenant aan. Er wordt geprobeerd geld in te zamelen voor een kist. Hiervoor krijgt men geen toestemming: een soldaat moet zo worden begraven. Dit gebeurt de volgende zondag op de Algemene Begraafplaats.

Bij de verhoren van de Duitsers wordt pas duidelijk hoe groot de ramp had kunnen zijn als hun opzet zou zijn geslaagd. Grote hoeveelheden springstof worden aangetroffen bij hun uitrusting. De bedoeling was om de afwateringssluis op te blazen en hiermee grote delen van het eiland onder water te zetten. Verder zou de mannelijke bevolking moeten worden samengedreven in de Ned. Hervormde Kerk om daarna die kerk op te blazen.

Bij de Engelsen is daarom ook waardering voor de actie van de Nederlandse recce. De commandant van de 156ste Brigade (52 Lowland Division) schrijft daarom in een brief aan de commandant van de 52ste Verkenning Afdeling:

"I would like to express to all concerned my appreciation of the very smart piece of work of rounding up the enemy raiding party which landed in North Beveland on the 25th November 1944.

In particular I would like to congratulate the Recce Sqn of the Netherlands Brigade in playing a major part in frustrating an enemy attempt to a part of liberated Holland.

C. Barclay, Brg. Comd.
156 Inf. Bde."

Twee dagen later vertrekt de 52ste Verkenning Afdeling. Ze worden vervangen door Nr 4 Commando. De Recce van de Irene Brigade komt nu dus onder hun bevel.

De bevolking van Colijnsplaat is dankbaar. Op 9 december 1944 wordt een comité opgericht "om te komen tot oprichting van een gedenkteeken ter herinnering aan de bewaring van ons dorp op 25 November 1944. Het Comité heeft zich belast met het inzamelen van gelden voor bedoeld gedenkteeken. Tevens stellen wij ons voor een gedeelte van de binnenkomende gelden beschikbaar te stellen voor het Fonds van nagelaten betrekkingen van de Irene-Brigade, van wie luit. Havelaar voor ons zijn leven liet. Binnen eenige dagen zal daartoe een gift van U worden gevraagd", zo laat een schrijven uit die dagen weten. Ere-voorzitter van het comité is kapitein Immink.

De Verkenning afdeling verlaat Colijnsplaat op 31 december en vertrekt naar Kats. Luitenant Havelaar blijft achter, op de Algemene Begraafplaats...

Pas na de capitulatie van de Duitse troepen op 5 mei 1945, bereikt het droeve nieuws zijn echtgenote en familie.

Enige maanden later wordt zijn stoffelijk overschot overgebracht naar het familiegraf in Hillegersberg, Rotterdam.

Colijnsplaat vergeet niet.

In 1947 wordt een voorstel voor een monument ingediend bij het Secretariaat der Provinciale Commissie voor Oorlogs- of Vredesgedenktekens in Middelburg. In de plannen schuilt een historisch foutje. Het voorstel wordt echter goedgekeurd. Het foutje betreft de tekst, aangebracht in het monument, vervaardigd door beeldhouwer J. Bijsterveld uit Delft.

Die tekst luidt:

"Ter herinnering
aan het afwenden van een
Duitse aanslag op de
sluis v/h Waterschap,
Oud en Nieuw Noord-Beveland
en deze kerk op
25 November 1944

Uit dankbaarheid
aan: M. Neerhout
M.L. Fortuin

de Recce Unit van de
Brigade Prinses Irene
No.4 Commando B.L.A.
Lt. I.J. Havelaar

De toevoeging No. 4 Commando had moeten zijn 52 Lowland Division. Pas ná de actie op 25 november re-sorteerde de Recce onder No.4 Commando.

Een foutje dus, maar de intentie blijft dezelfde.

Vijf jaar later, op 25 november 1949, wordt het monument onthuld.

Vrijwel de gehele plaatselijke bevolking is hierbij aanwezig.

De voorzitter van het comité, burgemeester A.A. Schuit, leest een brief voor van de weduwe van luitenant Havelaar, die niet bij de plechtigheid aanwezig kan zijn. Verder zijn er telegrammen van de waarnemend commandant van de Brigade, generaal Pahud de Mortanges, en kapitein Immink.

De Commissaris van de Koningin in Zeeland, jhr.mr. A.F.C. de Casembroot, onthult hierna het monument door het wegtrekken van een Engelse en een Nederlandse vlag.

Mr. C.H. Muntz uit Rotterdam, een zwager van Havelaar, spreekt een dankwoord namens de familie. Hiermee wordt de ceremonie beëindigd.

Eind 1952 wordt besloten om de gehele gemeente Kortgene, omvattende de dorpen Kortgene, Colijnsplaat en Kats, van nieuwe straatnaambordjes te voorzien.

In een brief aan de weduwe H. Havelaar-Koch, de moeder van Havelaar, laat burgemeester Schuit weten:

"Bedoelde commissie heeft gemeend de nagedachtenis aan wijlen Uw zoon luitenant Havelaar nog meer levendig te kunnen houden door een der hoofdstraten van het dorp Colijnsplaat naar hem te noemen en deze straat de Havelaarstraat te noemen. Zoals U bekend is, werd destijds te zijner nagedachtenis een monument onthuld in de voorgevel van de Ned. Hervormde Kerk te Colijnsplaat. Deze straat loopt langs genoemde kerk."

Hiermee krijgt Colijnsplaat zijn Havelaarstraat. Geen ceremonie of onthulling deze keer, dat niet. Colijnsplaat zal niet vergeten...

We schrijven juni 1982. De weduwe van Havelaar, mevrouw C.A. van Wijk-Dutilh, brengt een bezoek aan Colijnsplaat. Ze brengt de helm van de gesneuvelde luitenant mee, die tot die tijd was aangebracht op zijn graf aan Rotterdam. In een gesprek met de burgemeester verzoekt ze hem een passende lokatie te vinden voor die helm.

Het gemeentebestuur stelt voor, na overleg met de kerkeraad van de Ned. Hervormde Gemeente, om de helm aan te brengen aan de kerk, bij het monument.

Eind december 1982 plaatst mevrouw van Wijk het hoofddekseel op de aangebrachte steun bij de gedenkplaat. Ze noemt het "een rustig idee" dat de helm een bestemming heeft gekregen. "Ik hoef me er geen zorgen meer over te maken".

Mevrouw van Wijk-Dutilh komt op 4 mei 1987 weer naar Colijnsplaat. Op die dag adopteren de kinderen van de twee Colijnplaatse basisscholen "Open Hof" en "Het Stelleplankier" het monument bij de kerk. De adoptie gebeurt op initiatief van de Stichting Februari 1941 en heeft vooral een symbolische betekenis. Het gaat erom dat door dit project de aandacht wordt gevestigd op oorlogsslachtoffers, de achtergronden enz. De kinderen krijgen het verhaal van luitenant Havelaar en de Verkenningafdeling te horen. Ze krijgen speciaal het verhaal van "hun" monument te horen.

Mevrouw van Wijk legt samen met de kinderen bloemen bij het monument. Colijnsplaat zal luitenant Havelaar en de Recce Unit nooit vergeten...

